Motion

1976/77: 661

av herr Olsson i Sundsvall om samtycke till adoption

Bestämmelserna om adoption återfinns i 4 kap. föräldrabalken. Vad gäller kravet på samtycke av den som skall adoptera anges följande i 5 §:

Utan eget samtycke må den som fyllt tolv år ej adopteras, dock må, utan hinder av att samtycke ej föreligger, adoption ske av den som är under sexton år, därest det kan antagas lända honom till skada att han tillfrågas.

Den som ej fyllt aderton år må ej adopteras utan föräldrarnas samtycke. Moderns samtycke skall hava lämnats sedan hon hunnit tillräckligt återhämta sig efter nedkomsten. Vid adoption av adoptivbarn skall i stället inhämtas samtycke av adoptanten eller, om make adopterat andre makens barn, av makarna.

Samtycke fordras ej av den som är sinnessjuk, sinnesslö, utan del i vårdnaden eller å okänd ort. Är sådant fall för handen beträffande envar av dem som enligt andra stycket skall samtycka till adoptionen, skall i stället samtycke inhämtas från barnets förmyndare.

Den som är förklarad omyndig må ej adopteras utan förmyndarens samtycke.

Adoption får alltså, utan hinder av att samtycke ej föreligger från barnets sida, äga rum, om barnet är under 16 år och det kan antas lända barnet till skada att inhämta dess samtycke. Departementschefen utgick från att domstolarna endast i klara fall kom att anse den regeln tillämplig. Som motiv har anförts att det för ett fosterbarn som befinner sig i pubertetsåldern, mellan 12 och 16 år, kan innebära allvarlig skada att få reda på att det ej är barn till sina fosterföräldrar, om de vill adoptera.

Enligt äldre bestämmelser ansågs att adoption över huvud ej kunde komma till stånd om barnet efter fyllda tolv år saknade rättslig handlingsförmåga på grund av sinnessjukdom eller sinnesslöhet. Detta fall har ej uppmärksammats när 1 st. i 5 § ändrades. Gösta Wallin skriver i sin kommentar till föräldrabalken att det måhända är möjligt att adoption numera kan äga rum även av den som efter fyllda tolv år saknar rättslig handlingsförmåga.

Frågan har varit föremål för högsta domstolens avgörande. Rättsfallet är refererat i NJA 1975 s. 727. Förhållandet var följande:

En man ansökte vid tingsrätten om tillstånd att till adoptivbarn antaga sin hustrus två barn i tidigare äktenskap. Bägge barnen hade fyllt tolv år. Det ena barnet hade lämnat sitt samtycke till adoptionen men däremot inte det andra (A., som var 15 år). En läkare anförde i ett intyg att A. sedan fem års ålder vårdats på ett barnhem på grund av uttalad psykomotorisk retardation samt att hon inte kan tala eller göra sig förstådd på

annat sätt och inte heller kan uttrycka egna önskemål. Läkaren uppgav vidare för tingsrätten att A. helt saknar förmåga att förstå innebörden av adoption eller samtycke därtill och att hon inte kunde sägas kunna taga skada av att tillfrågas i ärendet, då hon inte på något sätt kunde uppfatta frågan.

Tingsrätten fann att laga förutsättningar för adoption saknades. Beslutet fastställdes av hovrätten.

Högsta domstolen sade i sitt beslut bl. a. följande:

Enligt 4 kap. 5 § 1 st. FB får den som har fyllt 12 år ej adopteras utan eget samtycke. Kravet på samtycke kan dock eftergivas i fråga om den som är mellan 12 och 16 år, om det kan antagas lända honom till skada att han tillfrågas.

I paragrafens andra stycke föreskrivs bl. a. att underårig ej får adopteras utan föräldrarnas samtycke. I samma stycke ingick tidigare en regel, enligt vilken, om någon av föräldrarna var sinnessjuk, sinnesslö, utan del i vårdnaden eller på okänd ort, dennes samtycke inte skulle behövas. Någon motsvarande möjlighet att efterge det i första stycket uppställda kravet på eget samtycke förelåg ej. Detta innebar att den, som hade uppnått den där angivna åldern men på grund av psykisk sjukdom eller utvecklingsstörning saknade sådan rättshandlingsförmåga som krävs för att kunna lämna ett giltigt samtycke, över huvud taget inte kunde adopteras.

Den 1 januari 1971 genomfördes vissa lagändringar, som bl. a. innebar att möjligheten att häva adoptivförhållandet slopades. I samband därmed omredigerades 4 kap. 5 § 2 st. så att bestämmelsen om undantag från kravet på samtycke från den som är sinnessjuk etc. flyttades till ett nytt tredje stycke. Genom att undantagsbestämmelsen sålunda fick bilda ett fristående tredje stycke kom den att till synes omfatta inte bara de fall av samtycke som regleras i andra stycket utan även det fall av samtycke som regleras i första stycket. Paragrafen kom därmed efter orden att tillåta, att kravet på eget samtycke efterges i fall då den som skall adopteras är sinnessjuk eller sinnesslö. Förarbetena till lagändringen ger emellertid inte någon antydan om att en sådan verkan har varit åsyftad, och det är knappast tänkbart att en ändring av denna principiellt betydelsefulla innebörd skulle ha genomförts utan att det på något sätt kommit till uttryck i lagmotiven. Den företagna omredigeringen får därför antagas inte ha medfört någon saklig ändring i förevarande hänseende.

I det fall som nu föreligger till bedömande talar visserligen starka sakliga skäl för att den sökta adoptionen bör kunna genomföras, trots att den som skall adopteras inte själv är i stånd att lämna sitt samtycke. Med hänsyn till vad som förut anförts om innehållet i gällande rätt kan emellertid ansökan om tillstånd till adoption lagligen icke bifallas.

HD fastställde alltså underrätternas beslut.

Som framgår av det refererade rättsfallet finns anledning att ändra 4 kap. 5 § föräldrabalken så, att ansökan om tillstånd att adoptera i fall liknande det refererade skall kunna bifallas även när den som skall adopteras ej kan lämna sitt samtycke på grund av psykisk sjukdom eller utvecklingsstörning. Att sådant barn fyllt tolv år påverkar ju knappast dess möjlighet att bedöma adoptionens innebörd och lämplighet.

Förmodligen är det inte särskilt många sådana fall som uppstår, men bl. a. för att undvika att syskon blir olika behandlade i ett adoptionsärende därför att den ena är utvecklingsstörd är en lagändring motiverad.

Barnets bästa skall självfallet vara vägledande i sådana liksom i alla andra adoptionsfall, vilket även framgår av 6 §, enligt vilken rätten alltid skall pröva om adoption lämpligen må äga rum och att rätten ej skall ge tillstånd med mindre än att adoptionen är till gagn för barnet.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär en översyn av föräldrabalkens bestämmelser om krav på samtycke till adoption.

Stockholm den 21 januari 1977

MARTIN OLSSON (c)
i Sundsvall